

دانشگاه آزاد اسلامی

واحد اردبیل

گروه علوم انسانی

پایان نامه برای دریافت درجه کارشناسی ارشد (M.A)

رشته: الهیات گرایش فقه و مبانی حقوق اسلامی

عنوان

امر به معروف و نهی از منکر در فضای مجازی

استاد راهنما

دکتر ایران سلیمانی

نگارنده

معصومه قربانی

سال تحصیلی

مرداد ماه ۱۳۹۹

چکیده

موضوع پایان نامه حاضر « امر به معروف و نهی از منکر در فضای مجازی » می باشد، که هدف از آن تبیین و مطالعه همه جانبه امر به معروف و نهی از منکر در فضای مجازی است. که با روش تحلیلی و توصیفی به بررسی موضوع پرداخته است. یافته های پژوهش حاکی از آن است: اصول و قواعد حاکم بر امر به معروف و نهی از منکر در فضای مجازی تقریباً همان است که در امر به معروف و نهی از منکر در فضای حقیقی رعایت می شود. شرایط امر به معروف و نهی از منکر در فضای مجازی عبارتند از: علم و آگاهی، احتمال تأثیر، استمرار در عمل، نبودن ضرر و مفسده. مراتب و درجات امر به معروف و نهی از منکر در فضای مجازی عبارتند از: انکار قلبی، امر به معروف با زبان (تذکر لسانی)، امر به معروف و نهی از منکر با نوشتن، آداب و شیوه امر به معروف و نهی از منکر در فضای مجازی عبارتند از: پند و اندرز از راه نوشتن متن، برهان و استدلال، بیدارسازی فطرت در فضای مجازی، تذکر و یادآوری، تشویق و تنبیه، روش الگویی، بیان مثال در فضای مجازی، تغافل و تجاهل، اظهارتاسف یا شادمانی، توجه به برخی و بی توجهی به برخی دیگر، دوستی کردن و محبت ورزیدن. راه های زمینه سازی برای امر به معروف و نهی از منکر در فضای مجازی عبارتند از: شیوه آئینه وار، آماده ساز، شیوه تلقین، شیوه استفاده از هنرهای مختلف مانند قصه، سرود و شعر، امر به معروف نهی از منکر در قالب طنز، ذکر خوبی ها در فضای مجازی، شیوه بازسازی روانی (امید دادن)، توجه به ظرفیت افراد، شیوه ایجاد محبت، استمداد از وجدان، تحریک عواطف بشری و ملی، وعده ها و وعیدها، شیوه های آموزشی، عدم سختگیری، سنت شکنی نکردن، شیوه تغافل، عدم ذکر عیب ها به صورت یکجا، عدم ذکر مستقیم امر به معروف و نهی از منکر.

کلمات کلیدی: فضای مجازی، امر به معروف، نهی از منکر، فساد اخلاقی، جامعه، حقوق

فهرست مطالب

عنوان.....	صفحه.....
چکیده.....	۱.....
الف: بیان مسئله.....	۲.....
ب: پیشینه تحقیق.....	۳.....
ج: سوالات تحقیق.....	۵.....
ح: اهداف تحقیق.....	۶.....
خ: فرضیه های تحقیق.....	۶.....
د: نوآوری های تحقیق.....	۶.....
ذ: روش تحقیق.....	۶.....
ر: سامان دهی تحقیق.....	۷.....
فصل اول.....	۸.....
کلیات تحقیق.....	۸.....
مبحث اول: مفاهیم.....	۹.....
گفتار اول: امر به معروف و انواع آن.....	۹.....
بند دوم: انواع امر به معروف.....	۹.....
گفتار دوم: تعریف نهی از منکر.....	۱۰.....
گفتار سوم: تعریف فضای مجازی (سایبری).....	۱۰.....
گفتار چهارم: تعریف شبکه های اجتماعی.....	۱۱.....
مبحث دوم: تاریخچه امر به معروف و نهی از منکر.....	۱۱.....
گفتار اول: تاریخچه امر به معروف و نهی از منکر در صدر اسلام.....	۱۱.....
گفتار دوم: تاریخچه امر به معروف و نهی از منکر در اواخر عمر پیامبر.....	۱۳.....
گفتار سوم: تاریخچه امر به معروف و نهی از منکر در ق.اجمهوری اسلامی ایران.....	۱۳.....

- مبحث سوم: مبانی نظری تحقیق..... ۱۴
- گفتار اول: حکم امر به معروف و نهی از منکر در فضای مجازی..... ۱۴
- گفتار دوم: اهداف امام حسین در نبرد کربلا..... ۱۷
- گفتار سوم: اهمیت امر به معروف و نهی از منکر در فضای مجازی..... ۱۸
- گفتار چهارم: آثار ترک امر به معروف و نهی از منکر در جامعه..... ۲۰
- فصل دوم:..... ۲۴
- شرایط، مراتب و آداب و وظایف امر به معروف و نهی از منکر در فضای مجازی..... ۲۴
- مبحث اول: شرایط امر به معروف و نهی از منکر..... ۲۵
- گفتار اول: علم و آگاهی..... ۲۵
- گفتار دوم: احتمال تأثیر..... ۲۶
- گفتار سوم: استمرار در عمل..... ۲۶
- گفتار چهارم: نبودن ضرر و مفسده..... ۲۶
- مبحث دوم: مراتب و درجات امر به معروف و نهی از منکر..... ۲۷
- گفتار اول: انکار قلبی..... ۲۷
- گفتار دوم: امر به معروف با زبان (تذکر لسانی)..... ۲۹
- گفتار سوم: امر به معروف و نهی از منکر با نوشتن..... ۳۰
- گفتار چهارم: استفاده از زور (کتک زدن گناه کار)..... ۳۰
- مبحث سوم: آداب و شیوه امر به معروف و نهی از منکر در فضای مجازی..... ۳۲
- گفتار اول: آداب امر به معروف و نهی از منکر در فضای مجازی..... ۳۲
- گفتار دوم: شیوه های دعوت به خیر در فضای مجازی..... ۳۵
- بند اول: مستقیم..... ۳۵
- الف: پند و اندرز از راه نوشتن متن..... ۳۶
- ب: برهان و استدلال..... ۳۶

- ج: بیدارسازی فطرت در فضای مجازی..... ۳۶
- ج: تذکر و یادآوری..... ۳۷
- د: تشویق و تنبیه..... ۳۸
- بند دوم: غیر مستقیم..... ۳۸
- الف: روش الگویی..... ۳۸
- ب: بیان مثال در فضای مجازی..... ۴۰
- ج: تغافل و تجاهل..... ۴۰
- د: اظهار تاسف یا شادمانی..... ۴۱
- ر: توجه به برخی و بی توجهی به برخی دیگر..... ۴۱
- ز: دوستی کردن و محبت ورزیدن..... ۴۱
- مبحث چهارم: وظایف آمرین به معروف و ناهیان از منکر در فضای مجازی..... ۴۲
- گفتار اول: عدم فرصت دهی به دشمنان..... ۴۴
- گفتار دوم: به وجود آوردن مقدمات تاثیر کلام..... ۴۵
- گفتار سوم: عدم قضاوت عجولانه..... ۴۶
- گفتار چهارم: میانه روی..... ۴۶
- گفتار پنجم: محبوبیت و نفوذ کلام..... ۴۶
- گفتار ششم: آگاهی داشتن از شرایط امر به معروف و نهی از منکر..... ۴۸
- گفتار هفتم: ممنوعیت نهی از منکر شدیدتر..... ۴۹
- فصل سوم:..... ۵۰
- راه های زمینه سازی برای امر به معروف و نهی از منکر در فضای مجازی..... ۵۰
- گفتار اول: شیوه آئینه وار..... ۵۱
- گفتار دوم: آماده سازی..... ۵۲
- گفتار سوم: شیوه تلقین..... ۵۲

- گفتار چهارم: شیوه استفاده از هنرهای مختلف ۵۳
- بند اول: قصه، سرود و شعر..... ۵۳
- بند دوم: امر به معروف نهی از منکر در قالب طنز..... ۵۴
- گفتار پنجم: ذکر خوبی ها در فضای مجازی..... ۵۵
- گفتار ششم: شیوه بازسازی روانی (امید دادن)..... ۵۵
- گفتار هفتم: توجه به ظرفیت افراد..... ۵۶
- گفتار هشتم: شیوه ایجاد محبت..... ۵۷
- گفتار نهم: استمداد از وجدان..... ۶۲
- گفتار دهم: تحریک عواطف بشری و ملی..... ۶۲
- گفتار یازدهم: وعده ها و وعیدها..... ۶۳
- گفتار دوازدهم: شیوه های آموزشی..... ۶۴
- گفتار سیزدهم: آگاهی دادن..... ۶۴
- گفتار چهاردهم: شیوه الگوسازی..... ۶۵
- گفتار پانزدهم: بیان ثواب و عقاب..... ۶۶
- گفتار شانزدهم: شیوه تدریج..... ۶۷
- گفتار هفدهم: مماشات..... ۶۹
- گفتار هیجدهم: احترام به ارزشهای دیگران..... ۷۳
- گفتار نوزدهم: علنی کردن خوبیها..... ۷۵
- مبحث دوم: شرایط سلبی..... ۷۵
- گفتار اول: عدم سختگیری..... ۷۶
- گفتار دوم: سنت شکنی نکردن..... ۷۶
- گفتار سوم: شیوه تغافل..... ۷۷
- گفتار چهارم: عدم ذکر عیب ها به صورت یکجا..... ۷۸

گفتار پنجم: عدم ذکر مستقیم ۷۹

نتیجه ۸۰

پیشنهادها ۸۱

منابع **Error! Bookmark not defined.**

الف: بیان مسئله

امروزه با توجه به نقش گسترده فضای مجازی در زندگی افراد می توان گفت بحث امر به معروف و نهی از منکر در فضای مجازی نیز مطرح است. معروف در لغت، به معنای شناخته شده و منکر به معنای ناشناخته و نادانسته آمده است. اما در اصطلاح معروف به کار و حالت و رفتاری گفته می شود که خوب بودن آن از نظر شرع و یا عقل به اثبات رسیده باشد، و منکر کاری است که از نظر شرع یا عقل، زشت و ناپسند تشخیص داده شود. در واقع، معروف کاری است که انجام آن ترجیح داشته باشد و منکر کاری است که انجام ندادن آن بهتر است. (امام خمینی، ۱۳۷۷: ۱۵)

فضای سایبر یا فضای مجازی در تعریف برخی نویسندگان عبارت است از: «مجموعه ای از ارتباطات درونی انسان ها از طریق کامپیوتر و وسایل مخابراتی است. تعریف دیگری از فضای مجازی عبارت است از محیط الکترونیکی واقعی است که ارتباطات انسانی به شیوه ای سریع، فراتر از مرزهای جغرافیایی و یا ابزار خاص، خود، در آن زنده و به صورت مستقیم روی می دهد.

منحرفان در فضای مجازی از طریق گفت و گو و وب کم و ویدیوکنفرانس و دیگر طرق ارتباطی پیشرفته؛ همچون تلگرام که راه هایی بیش از یک چت ساده را پیش روی کاربران قرار داده است، سعی در عملی ساختن اغراض و اهداف پلید خود می باشند؛ به طوری که تمام آرمان ها و اعتقادات اصیل خود را به کل فراموش کرده، حرف هایی را به زبان می آورند و خواسته هایی را مطرح می کنند که هرگز در شأن و منزلت یک انسان کامل و دارای شعور نیست. بنابراین در این مواقع بحث امر به معروف و نهی از منکر در فضای مجازی پیش می آید. (جهانگیر، ۱۳۸۲: ۶۲)

برای افراد و یا حتی برای نیروهای پلیس و نیروهای امنیتی بسیار سخت است که هویت واقعی قاتلان سایبری و افرادی که با رفتار پلید خود فضای مجازی را خدشه دار می کنند را ردیابی کنند؛ زیرا در فضای سایبری و مجازی، موانع فیزیکی مانند فضای حقیقی، ایست و بازرسی، مرز یا گمرک و ... وجود ندارد. بر این اساس، جرایم سایبری از آن جایی که معمولاً ممکن است در هر جایی اتفاق بیفتد و غالباً قابل ردیابی و شناسایی نیستند، به راحتی نمی توان عوامل آن را شناسایی نمود، گذشته از اینکه در جرایم مجازی، مجرم پس از ارتکاب جرم، نه تنها احساس گناه و پشیمانی نمی کند، بلکه بالعکس به هوش و ذکاوت خود در ارتکاب جرم، بالیده و به نوعی احساس با هوش بودن و زرنگی می کند. به همین دلیل، می توان گفت جرایم مجازی، نسبت به نظایر فیزیکی شان از آماری بیشتر و غیر قابل احصاء بر خوردارند. (جلالی فراهانی، ۱۳۸۳: ۱۸)

لذا چاره ای نیست، جز آنکه مراتب امر به معروف و نهی از منکر در حد امکان، به صورت مجازی در این انحرافات مجازی، صورت گیرد.

امر به معروف و نهی از منکر، در فضای مجازی مانند فضای حقیقی دو واجب از فروع دین هستند. امر به معروف یعنی دعوت کردن کسی که عمل واجبی را ترک کرده به انجام آن، و نهی از منکر یعنی تلاش برای جلوگیری از انجام کار حرام توسط فرد خاطی. (نصیری فرد، ۱۳۷۹: ۶۵)

هر چند فضای مجازی جزء جدایی ناپذیر نهادهای اجتماعی، سیاسی، آموزشی، اقتصادی و خانوادگی به شمار می آید، منتها با وجود چنین کارکردهای مثبتی، دارای نقاط تاریک و پیامدهای منفی نیز می باشد که از جمله آنها می توان به هرزه نگاری و بی بندوباری اخلاقی، اشاعه فحشاء اشاره نمود. این پیامدها در فضای سایبری، به خاطر جهانی بودن شبکه اینترنت، می تواند در حد گسترده ای رخ دهد. لذا با توجه به گستره وسیعی از منکرات در فضای سایبری، لازم است به فریضه امر به معروف در فضای سایبری اهمیت داده شود. (بسیج، بیگی، ۱۳۸۲: ۹۵)

و جوب امر به معروف و نهی از منکر در فضای مجازی مانند فضای حقیقی موکول به شرایطی است:

آگاهی و اطلاع کافی نهی کننده و تشخیص او درباره معروف و منکر

احتمال تأثیر و موثر بودن در نهی شونده (فیض کاشانی، ۱۳۸۴: ۵۷)

استمرار و اصرار مخاطب بر ترک معروف یا ارتکاب منکر بر اصل نهی مفسده ای مترتب نباشد؛ یعنی اگر در صورت نهی، ضرری متوجه نهی کننده یا شخصی دیگر شود، واجب نیست. (اصغری، ۱۳۸۵: ۴۸)

لذا این پژوهش با روش تحلیلی و توصیفی در پی یافتن پاسخ به سوالات زیر است. اینکه آیا امکان امر به معروف و نهی از منکر در تمام شبکه های مجازی و اجتماعی و سایت ها و گروه ها وجود دارد؟ شرایط و احکام و قواعد امر به معروف و نهی از منکر در فضای مجازی چیست؟ امر به معروف و نهی از منکر از قواعد خاصی در فضای مجازی پیروی می کند؟ و قانون خاصی در این زمینه وجود دارد؟ یا همان شرایط سنتی که در کتب اخلاق و فقهی آمده است کفایت می کند؟

ب: پیشینه تحقیق

برای موضوع فوق کتاب خاصی با این عنوان وجود ندارد اما منابع زیر منابع نزدیک به موضوع می باشند:

۱- آسمانی بیگدلی و امامیان (۱۳۹۵) در مقاله شان با عنوان: « شرایط امر به معروف و نهی از منکر در فضای مجازی » چنین آورده اند: «امر به معروف و نهی از منکر، از مهم ترین واجبات اسلام است، که شارع مقدس شرایطی برای تحقق وجوب آن، بیان کرده است. چهار شرط اصلی امر به معروف و نهی از منکر، عبارتند از: علم و آگاهی، احتمال تأثیر در فرد، اصرار بر گناه و نبودن ضرر و مفسده؛ شرط پنجم نیز با عنوان عدالت، توسط برخی از فقها بیان شده است. یکی از کاربردهای امر به معروف و نهی از

منکر در عصر فناوری، فضای مجازی است. فضای مجازی در راستای فضای واقعی پیش می رود؛ به نحوی که بسیاری از مفاهیم واقعی، در فضای مجازی نیز عینیت می آید. لذا شرایط و جوب امر به معروف و نهی از منکر در فضای مجازی، همان شرایط و جوب آن در فضای حقیقی است، که فقها بر آن تأکید دارند؛ هر چند تفاوتی نیز از حیث نحوه عملکرد، تذکر زبانی، فعلی و سایر موارد وجود دارد.»

۲- خانگل زاده (۱۳۹۵) در کتابش با عنوان: «امر به معروف مبتنی بر شناخت و معرفت» چنین آورده اند: «اگر فضای مجازی را بتوان به عنوان بازتابی از عملکردهای جهان واقعی دانست، زمانی در فضای مجازی موفقیت حاصل می شود که در دنیای واقعی نیز افراد موظف به این فریضه دینی خود را به رعایت آن ملزم سازند. مصادیق در این زمینه آن قدر زیاد است که قابل شمارش نیستند. ایجاد اتاق‌های مذهبی در فضای چت، که بیشتر کاربران اینترنتی، در این فضا دست و پنجه نرم کرده‌اند، می تواند در این حوزه قرار گیرد.

هم چنین می توان با ایجاد پایگاه‌هایی در سطوح و رشته‌های مختلف در فضای مجازی و ایجاد ارتباط بین کاربران مذهبی در آن پایگاه، از آلوده شدن کاربران مذهبی و دینی به محیط‌های ناسالم جلوگیری کرد. «منکر» در جامعه ما مصادیق بسیاری دارد، منکر تنها در مسائلی چون حجاب خلاصه نمی شود و مفاهیمی چون ریا، تخلفات مالی که بر جامعه حاکم است، حقوق شهروندی و جامعه را نیز شامل می شود. کاربران اینترنت می توانند در وبلاگ‌ها با بیان یک خاطره، یادداشت‌های روزانه و یا یک تصویر ساده و در کنار آن مزمت یک منکر، با زبانی خودمانی و وبلاگی امر به معروف و نهی از منکر کنند.»

۳- قرائتی (۱۳۸۷) در کتابش با عنوان «امر به معروف و نهی از منکر» چنین آورده است: «عموما در مسأله امر به معروف و نهی از منکر دو برداشت وجود دارد؛ برداشتی که این فریضه را محدود به مسائل ظاهری مانند حجاب می کند و برداشت دیگری که آن را به عنوان یک فریضه الهی تا حد نظارت مردم بر حاکمان بسط می دهد. این دو تلقی همواره در تقابل با هم بوده‌اند و به نظر می رسد که اجرای شریعت موکول به اجرای این فریضه با برداشت دوم است. دلیل این استدلال را باید در اهمیتی که قرآن به فریضه امر به معروف داده، جست. چنین اهمیت ویژه‌ای تنها در حالتی منطقی به نظر می رسد که مصداق آن در اجرا هم وسیع و گسترده باشد و تنها به یک سری مسائل ظاهری محدود نشود.»

۴- مجاوری (۱۳۹۵) در کتابش با عنوان «امر به معروف و نهی از منکر در فضای مجازی» چنین آورده است: «در مورد انجام امر به معروف و نهی از منکر در نظر گرفتن مخاطب، فضا و قالب امر و نهی بسیار اهمیت دارد ممکن است در جایی فرستادن یک پوستر و یا یک تذکر کوتاه کافی باشد ولی در جایی نیاز به توضیح و تفصیل داشته باشد باید امر به معروف و نهی از منکر به گونه ای باشد که بیشترین تأثیر را گذاشته و کمترین مفسده را به وجود آورد اگر این تذکرات با احترام و به گونه ای داده شود که القای نگاه از بالا

نکند بسیار مفید خواهد بود. در مواردی که تذکر اثرگذار نیست و شخص از عمل خود دست بر نمی دارد نیز می توان از طریق قانونی اقدام کرد به عنوان مثال اطلاع به پلیس فتا یا پلیس امنیت اخلاقی و در مورد تارنماها شکایت از طریق کارگروه تعیین مصادیق مجرمانه از جمله این راهکارها می باشد. به هر حال از طریق امر به معروف و نهی از منکر می توان روی عملکرد افراد در فضای مجازی و به طور کلی در سراسر این فضا اثرگذاری کرد از این رو تمامی مومنین علاوه بر اینکه خود را مقید به امر به معروف و نهی از منکر در فضای حقیقی می دانند لازم است در فضای مجازی نیز به این فریضتین عمل نمایند.»

۵- معتمد نژاد (۱۳۷۵) در کتابش با عنوان « وسایل ارتباط جمعی » چنین آورده است: «با توجه به حجم وسیعی از منکرات در فضای مجازی که دایره شمولیت آن به مراتب بیشتر از نوع سنتی آن است، لازم است به فریضه امر به معروف در آن اهمیت زیادی داده شود. در این کتاب، پس از روشن شدن ضرورت امر به معروف و نهی از منکر در فضای اینترنتی و سایبری، این سؤالات مورد مذاقه قرار گرفته اند که آیا مقتضای امر به معروف می تواند قطع اینترنت را به دنبال داشته باشد؟ آیا احتمال شرطیت تأثیر که در بسیاری از مواقع مفقود است، می تواند موجب سقوط وجوب امر به معروف و نهی از منکر در فضای مجازی شود؟ آیا مراتب سه گانه امر به معروف و نهی از منکر در فضای مجازی، همچون نوع سنتی از آن واجب است؟

بر فرض وجوب امر به معروف در فضای مجازی، آیا ظرف تحقق امر به معروف و نهی از منکر اختصاص به فضای سنتی و واقعی دارند یا اینکه علاوه بر آن، امکان اجرای مراتب آن در فضای سایبری و اینترنتی نیز می باشد؟ اولاً: قطع اینترنت از باب امر به معروف، برخلاف اطلاق آیات و روایات، بنای عقلاء و ترغیب به علم و دانش است. ثانیاً: گرچه امر به معروف، مشروط به احتمال تأثیر می باشد، ولی دفعی بودن احتمال تأثیر، شرط نیست.

ثالثاً: به حکم عقل، امر به معروف نیز در فضای مجازی واجب است و بر فرض اینکه وجوب امر به معروف، تنها مستند به ادله نقلیه باشد، با توجه به اطلاق ادله و تنقیح مناظ، واجب است. رابعاً: امکان اجرای مراتب سه گانه امر به معروف؛ همچون فیلترینگ که از جمله مصادیق مرتبه سوم از امر به معروف است، در فضای اینترنتی وجود دارد.»

ج: سوالات تحقیق

سوال اصلی

۱- جایگاه امر به معروف و نهی از منکر در فضای مجازی چیست؟

سوالات فرعی

۱- شرایط، مراتب و آداب و وظایف امر به معروف و نهی از منکر در فضای مجازی چیست؟

۲- راه های زمینه سازی برای امر به معروف و نهی از منکر در فضای مجازی کدام اند؟

ج: اهداف تحقیق

هدف اصلی

۱- بررسی جایگاه امر به معروف و نهی از منکر در فضای مجازی .

اهداف فرعی

۱- بررسی شرایط، مراتب و آداب و وظایف امر به معروف و نهی از منکر در فضای مجازی .

۲- بررسی راه های زمینه سازی برای امر به معروف و نهی از منکر در فضای مجازی .

خ: فرضیه های تحقیق

در این تحقیق باتوجه به اینکه رابطه متغیرها را بررسی نمی کند و صرفا به تحلیل متغیرها می پردازد
ولذا از طریق بررسی سوالات تحقیق انجام گرفته است .

د: نوآوری های تحقیق

هر چند بحث امر به معروف و نهی از منکر از زمان آغاز اسلام مورد توجه پیامبر و سایر علمای اخلاق بوده است، اما تا چندی پیش این بحث در فضای واقعی و در اجتماع به صورت حضوری انجام می شد و احکام و شرایط و قواعد آن همان بود که در کتب فقهی و کتب اخلاق مورد توجه بوده است. در چند دهه اخیر به علت افزایش نقش فضای مجازی در زندگی افراد موضوع امر به معروف و نهی از منکر در فضای مجازی پیش می آید . که به نظر می رسد برای امر به معروف و نهی از منکر در فضای مجازی احکام و اصول خاصی وجود داشته باشد. لذا در این پژوهش علاوه بر بحث سنتی امر به معروف و نهی از منکر به امر به معروف و نهی از منکر در فضای مجازی احکام، شرایط و قواعد آن پرداخته شده است.

ذ: روش تحقیق

این تحقیق از منظر روش پژوهش یک تحقیق توصیفی به حساب آمده و از منظر گرد آوری اطلاعات یک تحقیق کتابخانه ای می باشد باتوجه به اینکه امروزه تمام دانش بشری را می توان در کتاب و کتابخانه به دست آورد و باتوجه به اینکه ارزش هر تحقیق علمی تنها به میزان اطلاعات جمع آوری شده مفید و مربوط

به موضوع بستگی دارد بنابراین آن دسته از اطلاعات که واجد ویژگی زیر باشد در این پژوهش مورد توجه قرار خواهد گرفت :

۱-اطلاعات مربوط به موضوع باشد

۲-اطلاعات دقیق باشد

۳-اطلاعات به روز باشد

روش مطالعه این تحقیق نیز از نوع توصیفی-تحلیلی و روش اسنادی بوده که از طریق فیش نویسی و مطالعه کتابخانه ای سعی در مطالعه امر به معروف و نهی از منکر در فضای مجازی و احکام و شرایط حاکم بر آن پرداخته شده است.

ر:سامان دهی تحقیق

این پایان نامه از یک قسمت کلیات و سه فصل تشکیل شده است.

کلیات شامل: مقدمه، بیان مسئله، پیشینه تحقیق، سوالات، اهداف، روش و سامان دهی تحقیق می باشد.

فصل اول با عنوان: «مفاهیم، تاریخچه و مبانی نظری تحقیق» می باشد. که بعد از بیان تعریفی از مفاهیم موضوع به بیان تاریخچه و مبانی نظری تحقیق اشاره کرده است.

فصل دوم با عنوان: «شرایط، مراتب و آداب و وظایف امر به معروف و نهی از منکر در فضای مجازی»

فصل سوم با عنوان: «راه های زمینه سازی برای امر به معروف و نهی از منکر در فضای مجازی»

و در آخر نتیجه گیری، پیشنهادهای و منابع مورد استفاده ذکر شده است.

فصل اول

کلیات تحقیق

با توجه به اینکه لازمه فهم هر موضوعی آشنایی اولیه با مفاهیم مرتبط با آن موضوع و برخی مفاهیم و مطالب مرتبط می باشد. لذا فصل اول با عنوان: «مفاهیم، تاریخچه و مبانی نظری تحقیق» به بررسی و تعریف مفاهیم مرتبط پرداخته و پس از تعریف مفاهیم به ذکر تاریخچه و مبانی نظری تحقیق پرداخته است.

مبحث اول: مفاهیم

در این قسمت به بررسی و تعریف کلمات مرتبط با موضوع پایان نامه پرداخته شده است.

گفتار اول: امر به معروف و انواع آن

در این قسمت به تعریف امر به معروف پرداخته شده است. و سپس انواع آن ذکر گردیده است.

بند اول: تعریف امر به معروف

امر: فرمودن، دستور دادن، ضد نهی جمع آن: اوامر. (معین، ۱۳۹۲؛ ۱۲۵)

«فَعَتَوْا عَنْ أَمْرِ رَبِّهِمْ» (زاریات/۴۴)

«پس آنان از فرمان خدای خویش سر بیچند».

امر به معروف اصطلاحی است که در قرآن مجید و روایات و کتب اسلامی از آن یاد شده است که باید از نظر لغوی مفهوم آن روشن شود زیرا مادامی که موضوع سخن معلوم نباشد، امکان ندارد که درباره ی آن بحث کرد.

راغب می گوید: «معروف» نام هر کار نیکی را گویند که به وسیله ی عقل و شرع، حسن و نیکی آن روشن شده باشد، این کلمه از ماده «عرف» است یعنی آن کاری که نیکی اش در بین مردم متدین مشخص شده و آن را پسندیده اند. (راغب اصفهانی، ۱۳۷۵؛ ۸۲)

بند دوم: انواع امر به معروف

در یک تقسیم بندی امر به معروف را در دو گروه تقسیم بندی کرده اند:

امر به معروف عام: زمانی است که هر کس از افراد جامعه مرتکب خطا یا اشتباهی شود یا یکی از تکالیف واجب را ترک کند که این نیز گناه است بر هر شخص آگاه واجب شرعی است وی را از ارتکاب گناه نهی کند. همه مردم در جامعه چنین حقی را دارند و می توانند هر کس را در هر مقامی و رتبه ای امر و نهی کنند (محمدی و مهاجرانی، ۱۳۸۸؛ ۷۵)

امر به معروف خاص: به این معنی است که باید گروه ویژه یی در همه اجتماعات بشری این وظیفه را عهده دار باشند و آن در موضوعاتی است که نیاز به علم و آگاهی دارد. این قسم از امر به معروف نسبت به

برخی از مسائل خاص گروه دانشمندان آگاه و راستین و دلسوز و خیرخواه امت در جامعه می‌باشد. (همان منبع)

گفتار دوم: تعریف نهی از منکر

منکر از کلمه «انکار» گرفته شده است که ضد عرفان است، یعنی چیزی که مورد شناخت انسان نیست، «انکار» در اصل به معنای آن است که چیزی بر دل و قلب انسان وارد شود که تصور آن را نمی‌کرد بلکه از آن تنفر داشته و آن را انکار می‌نماید. (عبد خدایی و همکاران، ۱۳۹۶: ۱۴)

در عرف مردم متشرع پسندیده و مورد قبول نیست.

بنابراین «منکر» به هر فعلی گفته می‌شود که عرف جامعه از آن ناراضی باشد و آن را قبول نکند. (همان منبع)

گفتار سوم: تعریف فضای مجازی (سایبری)

اصطلاح سایبری در دهه ۱۹۸۰ وارد ادبیات علوم کامپیوتری شد و شاغلان در زمینه کامپیوتر و علاقه‌مندان به سرعت مورد استعمال و استفاده قرار گرفت و در دهه ۱۹۹۰ رایج شد. در این دوره، استفاده از اینترنت، شبکه و مخابرات دیجیتال سریعاً در حال توسعه بود و لفظ «فضای سایبری» می‌توانست بسیاری از ایده‌ها و پدیده‌های نوظهور را نمایندگی کند که به صورت مستقیم و غیر مستقیم نمایندگی می‌کند. لفظ مادر فضای سایبر، سایبرنتیک است که از کلمه یونانی باستان به معنای فرماندار یا راننده گرفته شده است و واژه‌ای که نوربرت وینر برای کار پیشگامانه‌اش در مخابرات الکترونیک و علم کنترل به کار برد. (معتمد نژاد، ۱۳۷۵: ۴۵)

با این که نباید فضای سایبری (فضای مجازی) را با اینترنت اشتباه گرفت، از این لفظ غالباً در اشاره به اشیا و شخصیت‌هایی که تا حد زیادی در خود شبکه مخابراتی وجود دارد به کار می‌رود تا جایی که برای مثال ممکن است به طور استعاری گفته شود یک وبگاه، «در فضای مجازی وجود دارد» بر اساس این اصطلاح، اتفاقاتی که در اینترنت رخ می‌دهد در «فضای سایبری» به وقوع می‌پیوندد نه جاهایی که شرکت کنندگان یا سرورها به طور فیزیکی واقع شده‌اند. (همان منبع)

بنابراین از حیث اصطلاحی فضای مجازی به مجموعه محیط‌هایی مانند اینترنت گفته می‌شود که اشخاص در آنها از طریق رایانه‌هایی متصل به هم، با یکدیگر ارتباط برقرار می‌کنند. با این حال بزرگی فضای مجازی به گونه‌ای است که با جهان کنونی برابری می‌کند. (هاتف، ۱۳۸۸: ۴۸)

با ظهور فضای مجازی کاربران یا همان شهروندان سایبری و دنیای مجازی نیاز به احساس امنیت در فضای مجازی برای انجام امور خود دارند که این امنیت ابتدا با افزایش سطح آگاهی و دانش خود کاربران

و سپس با کمک شرکت های امنیتی و مراجع قانونی و پلیس های سایبری و مرتبط به فضای مجازی فراهم می شود. (جاوید، شاهرودی، ۱۳۹۵؛ ۴۸)

گفتار چهارم: تعریف شبکه های اجتماعی

شبکه اجتماعی ساختاری اجتماعی است که از دسته و افرادی (عموماً فردی یا سازمانی) تشکیل شده است که توسط یک یا چند نوع خاص از وابستگی مانند ایده ها و تبادلات مالی، دوستان، خویشاوندان، لینک های وب، و سرایت بیماری ها (اپیدمولوژی) به هم وصل هستند.

تحلیل شبکه های اجتماعی روابط اجتماعی را با اصطلاحات رأس و یال می نگرند. به بیان دیگر، در ساده ترین شکل، یک شبکه اجتماعی نگاشتی از تمام یال های مربوط، میان رأس های مورد مطالعه است. رأس ها بازیگران فردی درون شبکه ها و یال ها روابط میان این بازیگران هستند. انواع زیادی از یال ها می تواند میان رأس ها وجود داشته باشد (یزدان نژاد، شمسی، ۱۳۹۴؛ ۱۷)

مبحث دوم: تاریخچه امر به معروف و نهی از منکر

امر به معروف و نهی از منکر، تاریخچه ای به قدمت تاریخ حیات انسان دارد. نخستین انسان دعوت کننده به امر به معروف و در واقع نیکی، آدم بود و پس از وی نیز پیامبران دیگر و انسان هایی که خداوند همواره برای ارشاد و راهنمایی انسان ها فرستاده است در انجام این وظیفه مهم تلاش کرده اند. حضور این بزرگواران در صحنه تحولات اجتماعی به اندازه ای چشمگیر است که می توان گفت همه حرکت های اصلاحی و دگرگونی های سازنده در جوامع بشری در پرتو امر به معروف و نهی از منکر آنان تحقق یافته است.

گفتار اول: تاریخچه امر به معروف و نهی از منکر در صدر اسلام

آیات و روایات و مستندات تاریخی به خوبی نشانگر آن است که در تاریخ صدر اسلام دو واجب الهی امر به معروف و نهی از منکر نه تنها فقط از سوی پیامبر خدا (ص)، بلکه از سوی تمامی مسلمانان به عنوان یک واجب دینی هم چون دیگر واجبات مورد اهتمام بوده است و مسلمانان به اجرای این فریضه ی بزرگ پایبند بوده و اهمیت خاصی برای آن قائل بوده اند و به دلیل دارا بودن همین ویژگی است که خداوند فرموده:

«كُنْتُمْ خَيْرَ أُمَّةٍ أُخْرِجَتْ لِلنَّاسِ تَأْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَتَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنْكَرِ وَتُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ» (آل عمران/۱۱۰)

«شما بهترین امتی بودید که به سود انسان ها آفریده شده اند؛ (چه این که) امر به معروف و نهی از منکر می کنید و به خدا ایمان دارید».